

МИЛЛИЙ ҒУРУР ТУЙҒУСИНИ ИФОДАЛОВЧИ АСОСИЙ ТУШУНЧАЛАР**Бахтиёр Холмирзаев**

НамДУ тадқиқотчиси

Аннотатсия

Ушбу мақолада ўқувчи-ёшларининг миллий ғурурини мустаҳкамлаш, уларнинг тафаккурида ўзлигини унутмаслик, ота-боболарнинг муқаддас кадриятларини асраб-авайлаш ва ҳурмат қилиш фазилатини қарор топтириш мақсадида, фазилат, савоб, саломлашиш ва миллий характер каби тушунчаларга тўхталиб ўтамиз.

Калит сўзлар: стратегия, ифтихор, миллий ғурур, кадрият, фазилат, савоб, саломлашиш, миллий характер, шифокор, фермер, тижоратчи, менежерлар, миллат, халқ, пировард.

Миллий ғурур туйғуси ҳар бир ёш авлодни Ватан равнақи, юрт ободлиги ва халқ фаровонлиги йўлида фидокорона меҳнат қилишга ундайди. Бу эса соҳада олиб борилаётган илмий тадқиқот ишларини янада кучайтириш, унинг қамровини кенг олиб бориш ҳамда самарадорлигини ошириш вазифасини қўяди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги фармони¹ ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим-тарбия ва илм-фан соҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори² мазкур фаолиятга тегишли бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифалар ижросини таъминлашда ушбу илмий ишимиз ҳам муайян даражада хизмат қилади.

“Миллий ғурур (ифтихор), – шахс ёки ижтимоий гуруҳнинг миллий ўз-ўзини англаши асосида шаклланадиган аждодлари қолдирган моддий-маънавий мерос, ўз халқининг жаҳон цивилизациясига кўшган ҳиссаси, ўзга миллатлар олдидаги кадр-қиммати, обрў-эътиборидан фахрланиш ҳиссини ифодаловчи тушунча”[3].

Миллий ғурур - бу миллий ифтихордир. Миллий ифтихор миллат ўзини яхлит ижтимоий бирлик эканлигини онгли равишда ҳис қилишидир. Миллий ғурур ва миллий ифтихор бир кучли руҳий ҳолатки, у туфайли тарихий бирлик, қон-қариндошлик, тил,

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги “Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим-тарбия ва илм-фан соҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4884-сон

маданият, маънавият, иқтисодий ҳаёт ва келажак бирлиги миллат вакилларининг қалбидан чуқур ўрин олади”[4].

Ўқувчи-ёшларнинг миллий ғуруририни шахс сифатида намоён бўлишида куйидагилар аниқланди:

- Миллатнинг ютуқлари, обрў-эътибори билан фахрланиш, унинг муаммоларига бефарқ бўлмаслик;
- Халқи, миллатининг тақдири учун жонкуяр бўлиш;

Ўз миллатининг моддий-маънавий меросини асраб-авайлаш;

- Халқ одатлари, анъаналари, қадриятларини ҳурмат қилиш, уларни бойитиш ва такомиллаштириш тўғрисида қайғуриш;
- Халқи, миллатига меҳр-мухаббатини амалий фаолиятда намоён қилиш.

Ўқувчи-ёшларда миллий ғурур туйғусини шакллантиришнинг асосий тушунчалари куйидагиларда ифодаланди:

- ❖ Фазилат;
- ❖ Савоб;
- ❖ Саломлашиш;
- ❖ Миллий характер;

Фазилат нима?

Ҳар бир фазилатни шакллантиришнинг асосий шартларидан бири – дастлаб ана шу фазилат, сифат ҳақида ўқитувчиларда, кейин ўқувчиларда тушунча, билимнинг мавжудлигига боғлиқ. Акс ҳолда бу фазилат шахс хулқ-атворида намоён бўлмайди, намоён бўлса-да, англамагани туфайли ўткинчи характерга эга бўлиб қолади. Иккинчидан, фазилат, сифат ҳақида тушунча, билимнинг тарбияланубчи онгидаги даражасини қайд қилиш лозим. Чунки, биз кўрсатаётган тарбиявий таъсир, милтшй таълим мазмуни ўқувчилар томонидан қандай ва қай даражада қабул қилинаётгани, бу ишда нималар такомиллаштирилиши ва нималар тузатилиши кераклиги аниқланади. Дарҳақиқат, шахснинг ҳар бир сифати, шу сифатнинг таркибий қисмлари бўлмиш интеллектуал, эмотионал-иродавий ва амалий фаолиятнинг шаклланишига ва улар орасидаги уйғунликка боғлиқ. Шу туфайли миллий тарбияланганликнинг ҳар бир фазилати қандай рибожланганини аниқлашда дастлаб ўқувчининг ўз ёшига мос равишда мазкур фазилат ҳақидаги тасавурлари, тушунчалари, билимлари ўрганилади.

Савоб

Ота-она: “Ота-боболаримиз ҳам бир вақтлар худди сизлардек ёш болалар бўлган. Ўша пайтларда ўзбек шаҳар-қишлоқларида бир одат бўлган: айрим уй, ҳовлиларнинг кўча эшиги олдида бўш кўза, челақни кўриш мумкин эди. Бу нимани англатган? Бу – “ушбу хонадонда қариялар (ёки беморлар) яшайди. Сувимиз тугади. Сувни келтиришга

қувватимиз етмаяпти” деган маънони англаган. Бу ердан ўтиб кетаётган ўсмирлар (ҳозирги боболаримиз) қанчалик шошилишмасинлар, қанчалик ўйинни себмасинлар, “бечора кампир (ёки чол), бемор киши сувсиз қолишибди”, деб кўза, челакни олиб, қудуқ ёки ҳовуздан сувга тўлдириб, ўша муҳтож киши яшайдиган эшик тагига келтириб қўйиб, эшикнинг ҳалқасини бир-икки қоқиб кетишар эканлар. Ота-боболаримиз бу ишни “савоб, хайрли иш” деб билганлар.

Боболаримиз одамларга ёрдам беришга доимо тайёр бўлган, ариқлардан, йўллардан ахлатларни, тошларни четга олиб ташлаганлар, катталарга, аёлларга қўлидан келгунча ёрдам беришга ҳаракат қилганлар”.

“Боболар одати” суҳбатида ўртага ташланган саволлар:

- Нима учун айрим ҳовлилар эшигида бўш кўза, челак турган?
- Ўша пайтлар ёш бола бўлган боболаримиз нима учун бўш кўза, челакни кўриб, ўтиб кетавермаганлар? Ахир касал кишилар сувни ким келтирганини билмаганлар-ку?!
- Сиз боболарингизга ўхшаб савоб иш, яхшилик қилган кишиларни кўрганмисиз? Ўзингиз-чи? Мисол келтиринглар-чи?!
- Имконияти бўла туриб савоб иш қилмаганларни-чи? Мисоллар борми?
- Бу масалага муносабатимиз қандай? Биз қандай болалар, кишилар бўлмоғимиз керак? Нима учун?

Саломлашиш

Миллий одоб туркумига саломлашиш маданиятини шакллантириш ҳам махсус вазифа сифатида киритилган эди. Дастлаб, ўқувчиларга саломлашишнинг маъноси, мақсади, ҳикмати ва унинг маданий кўринишлари ҳақида билимлар берилди. Кейин саломлашиш одоби, хатти-ҳаракатлари кўрсатилди. Билимларни мустаҳкамлаш, ҳаёт билан боғлаш мақсадида ўқувчиларга турли вазиятларда: биринчи бўлиб салом бериш, кучоқ очиб кўришиш, қўл бериб кўришишнинг имкони бўлмаганда, йиғин ўтаётган хонага кирганда, телефонда, оилада, маросимларда, транспортда, йўлда, пиёда кетаётган пайтлардаги саломлашиш қоидалари, меъёрлари, табассум қилиш уқтирилди, кўрсатилди ва машқ қилинди.

Дастлаб, ўқувчилар буни ўзларига хос шўхлик билан енгил қабул қилдилар. Бироқ, кейинчалик уларнинг муносабатлари ўзгариб, жиддийлаша борди. Чунки ушбу кўникма – саломлашиш одоби уларга сингдирилаётган миллий тарбиябий таъсир тизимининг таркибий қисми эди. Иссиқ, самимий ва табассум билан саломлашиш улар илгари ўйлаганидек оддий, эътиборсиз нарса эмас, валки кишига гўзал ва самимий муносабатни ва бу орқали бошқа кишиларда ўзига салом берувчига гўзал ва самимий муносабатни ҳосил қилиши, бу эса ўқувчилар учун, яъни бўлажак шифокор, фермер, тижоратчи, менежерлар учун қанчалик муҳимлигини тушунтириш уларда қизиқиш, маънавий ва моддий манфаатдорлик ҳисларини кўзғатди. Бу чоралар омухталашив,

пировард натижада ўқувчиларда миллий одоб туркумини тарбиялашнинг муваффақиятини таъминлади.

Миллий характер (Япон қизлари мисолида)

Япон миллий характери – мақсадга интилувчанлик, дунёни шоирона идрок этиш, миллийликка ҳурмат-этиқодга айланган. Япон миллати, тарихи ва маданияти ҳар бир япониялик учун, ҳар бир япон қизи учун мўътабар саналади. Қизларнинг махсус байрами бўлиб, у “Хина матсури” дейиларкан. Бу байрам ҳар йили 2 майда нишонланар экан. 15 ноябрда эса, 3, 5, 7 ёшга кирган қизлар байрам қилишар экан. “Хина матсури”да қизлар бир-бириникига меҳмонга боришади. Шу куни махсус шеър, кўшиқларни куйлаб, махсус таомлар билан сийланадилар. Қиз бола 7 ёшга етганида ота-онаси уларга япон аёли киядиган миллий, қадимий ва замонавий либос – кимоно ҳадя қилинади. Шу кундан бошлаб қизлар ўз оналаридан япон аёллари билиши, қила олиши керак бўлган урф-одатларни ўрганишга киришади.

Қизларжон, биласизми? Бизнинг ўзбек халқимизда ҳам шундай байрам бор. Айтинг-чи, ким билади? Билмайсизми? Бу байрам – мучал тўйи деб аталади. Илгари 12 ёшга тўлаётган барча ўғил-қизлар олдиндан махсус тикиб, тайёрлаб қўйилган оқ либосни кийишган. Бу ранг мустақил республикамизнинг байроғида ҳам акс этган. Чунки, оқ ранг тозалик ва покликнинг рамзидир. Наврўз сайлида мучал ёшига тўлган ўғил ва қиз болалар бир-бирлариникига кириб дўст, дугоналарини қутлашган, сўнгра белгиланган жойга тўпланишган. Одатда, “Оқ либосли ёшлар” Наврўз ўтказаетган жойга ташриф буюришганда барча уларни қутлаб, яхши ниятлар билдиришган. Ҳали мучал ёшига тўлмаган болалар уларга баҳор чечакларини ҳадя қилишган. Хонадонларда ота-оналар мучали тўлган болаларга атаб зиёфатлар беришган. Тарозининг бир палласига мучали нишонланаётган бола, иккинчи палласига новвот, каллақанд солинган. Каллақанд оғирлиги мучали нишонланаётган ўғил ва қиз бола оғирлигини босгач, уни тушириб, дастурхон тўрига ўтқазилган. Каллақандни кулча устига қўйиб, ҳаммасини меҳмонларга улашганлар.

Ҳар бир қиз 12 ёшга етгач, ўсмир дейилади. Ўсмирлик эса болалик эмас, қиз боланинг орасталиги, юриш-туриши, муомалада эътиборли, ота-онасига сирдош, ёрдамчи бўлиши кераклигини англатади. Қаранг-а! Жаҳоннинг энг илғор мамлакатларидан бири – Японияда миллий урф-одатларини шунчалик эъзозлар экан-у, биз шўролар даврида ўзимизнинг ўзбекона, гўзал анъаналаримизни қарийб унутаёзимиз. Сизларга насиҳатим, оилангизда 12-13, 24-25, 36-37, 48-49, 60-61 ёшлар орасидаги кишиларнинг туғилган кунлари нишонланганида уларни “мучал тўйларингиз муборақ”, дея чиройли, ёқимли қилиб табриклаб, эслатиб қўйишни унутманг. Қачон биз ўз қадриятларимизни, маданиятимизни қадрласак, тинмай Ватанимиз учун ўқиб, ишласак, яқин йилларда

миллатимизни – Ўзбекистонимизни бутун жаҳон тилларида дostonга айлантира оламиз, турмушимиз фаровон, ўзимиз бахтиёр бўламиз.

Хулоса қилиб айтганда миллий ғурур туйғусини шакллантиришга йўналтирилган педагогик фаолиятни ташкил этишда самарали бўлган асосий тушунчалардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Бундай тушунчалар сирасида миллатнинг шонли тарихи, миллий тил имкониятлари, халқ қаҳрамонларининг жасорати, миллий қадриятлар (урф-одат, маросим ва анъаналар), халқ оғзаки ижоди, адабиёт, илм-фан, санъат, халқ ҳунармандчилиги, миллий меъморчилик, рассомлик, миллий мусиқа ва кўшиқчилик, рақс санъати ҳамда санъатнинг бошқа турлари (кино, театр, цирк, миллий дорбозлик) муҳим аҳамиятга эга. Ўқувчи-ёшларни ҳар бир соҳада эришилаётган ютуқлари, уларда ватанга муҳаббат уйғотиш, шунингдек, давлат рамзларига нисбатан чексиз ҳурматни қарор топтириш ҳам бу жараён самарадорлигини таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон фармон // lex.uz.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги “Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим-тарбия ва илм-фан соҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4884-сон қарори // lex.uz.
3. Иброҳимов А., Султонов Х., Жўраев Н. Ватан туйғуси. – Т.: Ўзбекистон, 1996. – 397 б.
4. Асқарова Ў. Миллий ғурур.-Т.: Ўқитувчи, 2002- 234 б.